

”Rätta bilden av mig” - en vägledning i etiskt användande av bilder på barn i syfte att samla in gåvor

Denna vägledning är utgiven av Giva Sverige och framtagen tillsammans med War Child Sverige och SOS Barnbyar Sverige utifrån diskussioner med barnrättsorganisationer. Framtagen juni 2022.

Introduktion

”Rätta Bilden av mig” är ett projekt som bedrevs våren 2022 av War Child Sverige och SOS Barnbyar Sverige med finansiering från ForumCiv. I ambitionen att med hjälp av bilder på barn skildra verkligheten för att väcka en givarvilja hos allmänheten händer det att barns rättigheter kränks. Inom ramen för projektet har Sveriges största barnrättsorganisationer vid två workshop-tillfällen diskuterat detta vilket resulterat bland annat i denna vägledning i samarbete med Giva Sverige.

Följande organisationer har deltagit i framtagandet av vägledningen: Barnfonden, Clowner utan gränser, Läkarmissionen, Plan Sverige, Rädda Barnen, Röda Korset, SOS Barnbyar Sverige, Unicef Sverige, War Child Sverige samt ForumCiv och Giva Sverige.

Syfte

Syftet med vägledningen är att underlätta ett etiskt användande av bilder på barn för organisationer inom civilsamhället.

Vägledningens mål är att:

- Öka kunskapen om etisk användning av bilder på barn.
- Fungera som utgångspunkt för organisationer som önskar ta fram eller omarbeta interna riktlinjer.
- Skapa samsyn och uppmuntra till en gemensam lägstanivå i ideell sektor.

Avgränsning

Denna vägledning är avgränsad till användning av bilder på barn i insamlings syfte. Exempelvis påverkansarbete eller porträttering av övriga utsatta grupper faller inte inom ramen för denna vägledning. Dock kan de användas som inspiration för övrig bildpolicy där så passar.

Om rättighetsperspektivet och barnkonventionen

Rättighetsperspektivet, RBA, är ett normativt arbetssätt som baseras på internationellt erkända mänskliga rättigheter. När man utgår ifrån ett barnrättsperspektiv ses barn, i lika stor utsträckning som vuxna, som rättighetsbärare och kompetenta nyckelaktörer i sin egen utveckling. Organisationens roll i förhållande till barn och ungdomar är därmed att stärka rättighetsbärarna att kräva sina rättigheter och säkerställa att skyldighetsbäraren tar sitt ansvar i enlighet med FNs Barnkonvention. I allt arbete som rör barn ska fyra

grundläggande principer beaktas och finnas med hela vägen – från problemformulering, planering och genomförande av insatser till utvärdering, uppföljning och kommunikation:

Artikel 2. Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras

Artikel 3. Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa

Artikel 6. Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling

Artikel 12. Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet.

Det innebär att vi alltid behöver ställa oss frågan om vi främjar dessa principer när vi väljer bilder. Andra artiklar som vi också kan ta hänsyn till i bildhantering är följande:

Artikel 16. Barn har rätt till ett privatliv.

Artikel 19. Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Artikel 32. Barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot arbete som är skadligt eller som hindrar barnets skolgång

Artikel 36. Varje stat ska skydda barn från alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet

Grundläggande principer:

- **Rättigheter** snarare än **behov**.
- Rättigheter är **odelbara** och kan inte kompromissas bort
- Rättigheter är **individuella** och innehas av varje enskilt barn

Vägledning i etiskt användande av bilder på barn i syfte att samla in gåvor

Bilder vi undviker att använda

Nedan följer bildtyper som arbetsgruppen identifierat som särskilt problematiska och som därför bör undvikas i insamlings syfte.

1. **Bilder på nakna barn**
2. **Bilder på avlidna barn**
3. **Bilder på skadade barn som inte befinner sig i en vårdgivande kontext**
En bild på ett barn med gipsat ben kan t.ex. vara ok men inte en bild på ett barn med en öppen sårskada.
4. **Bilder på svårt utmärglade barn**
5. **Bilder på barn som är dömda för brott**
6. **Identifierbara bilder på barn i transit**
Användandet av bilder på barn i transit kan försämra det redan utsatta säkerhetsläget för barnet i fråga.
7. **Bilder som är stigmatiserade i barnets egen kontext**
Detta innefattar bilder som illustrerar barnet göra eller representera något som är tabubelagt i dess egna kontext och därför kan innebära en säkerhetsrisk.
8. **Sexualiserande bilder**
9. **Bilder som befäster det stereotypa strukturella maktförhållandet mellan "nord och syd"**
Detta kan t.ex. innefatta ensidiga skildringar av länder som hopplösa eller osäkra investeringsobjekt som höginkomstländer måste "rädda" istället för att visa på de strukturella faktorer som orsakat ett problem. Det kan också innefatta s.k. "white saviourism" där en vit person porträtteras som icke-vita personers räddare.
10. **Bilder på aktiva barnsoldater**
11. **Bilder på känslomässig utsatthet**
T.ex. där barnet gråter, har en panikattack eller ett raserianfall.
12. **Starkt manipulerade bilder**
Detta är utifrån ett redigeringsperspektiv, t.ex. att inga detaljer i bilden får manipuleras bort eller omgivningen ändras till den grad att det förvränger sanningen.
13. **Bilder som tagits genom påtryckningar eller där fördelar utlovats för medverkan.**

Verktyslåda: att resonera kring bilder

Principer för att använda bilder på barn i utsatta situationer mer etiskt

- **Samtycke:** Samtycke bör ges för en på förhand avgränsad tid och användning. Samtycket bör även kunna dras tillbaka på begäran av det porträtterade barnet eller dess anhöriga. Tydlig information om hur detta förfarande går till bör ges vid samtyckestillfället.
- **Porträttering av utsatthet:** Miljön, kontexten eller omständigheterna kan visa på utsatthet men barnet i sig, bör befinna sig en mindre utsatt situation, t.ex. med en vuxen bredvid sig, i sina föräldrars famn. Vi undviker stereotypa bilder och beskrivningar av barn som offer.

Frågor att ställa vid val av bild

- Skulle jag vilja att ett barn i min närhet porträtteras på det sättet om den kontextuella situationen varit densamma?
- Hur är bilden taget och för vilket syfte? Se till att använda bilden i **rätt kontext!**¹
- Om bilden publiceras i en annan kontext än den är tagen, kan bilden misstolkas/användas till olämpliga syften?(se fotnot 1)
- Finns det möjlighet att låta barnet porträttera sig själv?²
- Ser barnet ut att ha kunnat fatta beslutet att porträtteras i den situationen?
- Är barnet medvetet om att det fotograferas?
- Om bilden läcker ut i barnets omgivning, kan barnet stå för bilden?
- Hur väl åldras bilden? Bilder finns kvar för alltid. Kan det porträtterade barnet stå för bilden om 5, 10, 20 år?
- Vilka drivkrafter appellerar vi till hos givaren (vad vill vi att givaren ska känna?)
- Används barnet som dekoration?³

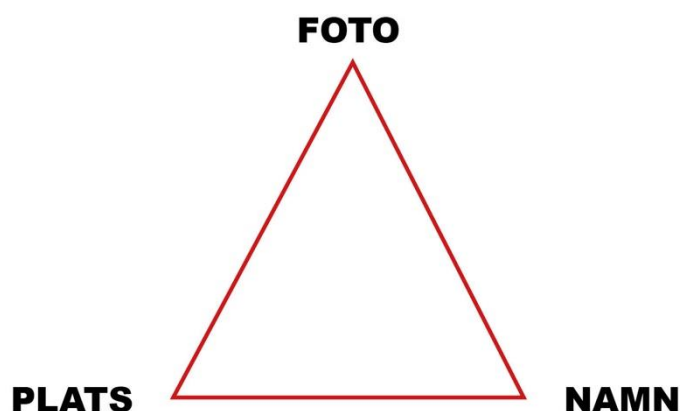
¹ T.ex. en flicka uppklädd för firande på festival som används i en kampanj mot sexköp eller en bild på barn som lekt i en lerpöl som används för att illustrera fattigdom.

² Undersökningar visar att kampanjer som målgruppen för insamlingen själv fått vara med att utforma kan ge bättre resultat och vara mer rättvisande. https://amrefuk.org/media/25fjc0ua/amref-health-africa_who-owns-the-story_report_final.pdf

³ T.ex. uppställt framför en nybyggd skola med en tackskylt till givaren.

Att skydda barnets identitet

En risk när man använder foton på barn är att hen kan identifieras vilket kan innebära en risk för barnet. Ett sätt att undvika detta är att utgå från denna triangel och alltid utesluta en av följande. Med foto menas själva bilden där barnet kan identifieras.

Checklista rättighetsbaserad kommunikation

Tanken är att denna tabell ska vara ett hjälpmedel för organisationer som vill reflektera kring vilken typ av bilder på barn som de använder sig av. Är du osäker på om den bild du tänkt använda är rättighetsbaserad, gå igenom listan.

	✗	✓
BARNET porträtteras som	Offer	Aktör
ORSAKERNA till situationen är	Individuella	Strukturella
LÖSNINGEN är	Enkel	Komplex
GIVANDETS DRIVKRAFT är	Medkänsla	Uppfylla rättigheter
ORGANISATIONEN	Löser problemet	Stärker parter att själva lösa problemet

Goda exempel och alternativa vägar till att skapa engagemang

- **Avsaknad av barn där det egentligen ska finnas ett barn.** T.ex. en tom svingande gunga på en förstörd lekplats för att illustrera barn i krig eller en tom skolbänk eller sjukhussäng för att illustrera sjukdom.
- **Låta barnet porträttera sig själv.**
- **Porträttera barnet som en rättighetsinnehavare med egen agens.**
- **Produktifiering.** Bilder på produkter som exemplifierar ett problem och dess lösning såsom vaccinationspaket eller "mjuka produkter" så som "Godnattsaga".
- **Bilder utan barn** men som illustrerar den utsatta situation som barnen befinner sig i. Detta kan t.ex. vara att visa på svält genom en tallrik med lite mat, istället för ett undernärt barn eller bilder på en pipmugg med smutsigt vatten.
- **Illustrera en situation när det blivit bättre**, men beskriv hur det var innan barnen fick det stöd de hade rätt till. T.ex. "Vi brukade dricka detta vatten".
- **Collage av bilder** för att ge en mer mångsidig och mindre stereotyp bild.
- **Zooma ut för att skapa kontext.** Kraftigt inzoomade bilder kan bli kontextlösa. Genom att zooma ut ges åskådaren mer information vilket kan minska risken att stereotyper cementeras.
- **Använda föremål som förknippas med barn.**

Vidare läsning och resurser

- <https://criticalfundraising.com/2022/04/18/news-charities-should-have-ethical-policies-on-their-use-of-service-user-stories-and-images-new-approach-to-framing-ethics-recommends/>
- <https://www.sida.se/partner-till-sida/metoder-och-material/human-rights-based-approach-rattighetsperspektiv>
- <https://efa-net.eu/news/challenges-of-decolonising-charity-communications-highlighted-in-study>
- <https://centreforhumanitarianleadership.org/the-centre/pledge-for-change/>